

Notitie over Bijbelboek Prediker, behorend bij de diensten op 24 juli, en op 7 en 21 augustus 2022

Prediker

Het Bijbelboek Prediker staat in het oude testament. Het is een wat eigzinnig Bijbelboek dat God niet zozeer met verheven woorden zoekt, maar vanuit de begrenzings en ambivalenties die het leven kenmerken. De begrenzing van de tijd, het menselijk onvermogen om zijn daden en de gevolgen daarvan te overzien, de willekeur van de macht, het vluchtige van veel menselijke ambities.

In wijze woorden laat de auteur zich uit over de inzichten die het leven hem heeft gebracht – hij doet dat in eerbied voor God, zonder God verder te binden aan één of ander concept.

Met dat open vizier kan dit Bijbelboek mensen in alle eeuwen aanspreken.

Het staat dus in het oude testament, dat is het eerste deel van de christelijke Bijbel. Dat is het deel dat de christelijke kerk met de joodse synagoge deelt. Daar heet het: TeNaCH, dat is een afkorting van Tora (Genesis tot en met Deuteronomium), Nebiim (dat betekent: profeten: Jozua tot en met Maleachi) en Chetoebim (letterlijk: Geschriften, onder meer Psalmen, Kronieken, Ezra en Nehemia en ook Hooglied, Ruth, Prediker ...). Prediker behoort in dat laatste deel tot de zogenoemde “megillot”, dat zijn de vijf “Geschriften” die op de grote feesten gelezen worden. Prediker wordt jaarlijks in zijn geheel op het Loofhuttenfeest gelezen. Dat is een oogstfeest waarop de woestijntocht zonder vast woon- of verblijfplaats die na de bevrijding volgt, gevierd wordt. Elk joods huis krijgt dat een “loofhut”, een tent, toegevoegd waarin tijdens het feest gewoond wordt. En in de synagoge wordt dan dus Prediker gelezen. Wijsheid voor onderweg, voor wie geen vaste ankers heeft.

Dat Prediker in de Bijbel staat, dat is nooit helemaal vanzelfsprekend geweest. Het is een relatief jong geschrift, ontstaan in de derde eeuw voor Christus. En het is een geschrift waarin de verhouding tussen mens en God afstandelijk beschreven wordt, heel anders dan bijvoorbeeld in de Psalmen. Daarom is er flink gediscussieerd in de eerste eeuwen van onze jaartelling of het boek nu wel of niet tot de Bijbelse canon gerekend zou moeten worden. Joodse rabbi's kwamen tot de conclusie dat het er wel bij hoorde. De argumentatie daarvoor liep langs deze lijn: de rabbi's lazen het als een geschrift van Salomo waarin hij vooruitziet op het verval van zijn eigen koningschap. Dat maakte hem bescheiden en daarin is de vreze Gods te herkennen. In de oude kerk werd het parallel daarmee als opbouwend boek voor het geestelijk leven in de wereld gezien. En in de Reformatie (de humanistisch bewogen kerkhervorming in de 16^e eeuw, waaruit onze protestantse kerken voortkomen) had het twee spitsen. Het eerste: het hielp om een mens bescheiden te houden over zijn eigen vermogen complete rechtvaardigheid te verwerven. En het tweede: het hielp een mens om “geloven” en een onmiddellijk resultaat daarvan in een bevrijd leven, uit elkaar te houden en vol te houden in een gebroken wereld.

De naam “Prediker” is van Luther afkomstig, de Hebreeuwse naam is “Qohelet”, dat betekent: verzamelaar (van wijsheid). Dat behelst het boek ook: een verzameling van wijze uitspraken die aan de koning der wijsheid toegeschreven worden: Salomo. Algemeen wordt aangenomen dat Salomo niet de feitelijke auteur is, maar - naar oude gebruik – als schrijversnaam gekozen is vanwege de inhoud van dit geschrift.

Alle eeuwen door is dit Bijbelboek becommentarieerd. In het jaar 2000 verscheen een mooie commentaar van de bijbelwetenschapper Thomas Krüger. Het is één van de rijkste commentaren die ik ken. In gesprek met geleerden, rabbi's, kerkelijke leraren, met de Griekse filosofie en de joodse uitleg, met vele andere Bijbelpassages bouwt hij zijn commentaar op. Hij signaleert een belangrijke tendens en dat is dat gehuld in de koningsmantel van Salomo in een "fictieve travestie" de koning zijn mantel uit moet trekken, dat ook doet en van een koning tot een eenvoudige wijze moet worden (vergelijk het rabbijnse argument om Prediker in de canon op te nemen). De lezer kan dat merken: in het begin wordt de koning opgevoerd, maar al vanaf hoofdstuk 1 vers 12, wordt de koningsmacht met ironie omgeven. Vanaf hoofdstuk 3 is van een koning als schrijver geen sprake meer en het afrondende slothoofdstuk 12, spreekt ook niet meer van een koning, maar van een wijze.

Dat betekent dat wijsheid de legitimatie van (konings)macht niet nodig heeft ofwel dat macht weliswaar autoritair kan zijn, maar dat waarachtige autoriteit uit wijsheid voortkomt, ook al wordt die wijsheid niet gewaardeerd of erkend. Dat is wat Prediker naar voren wil brengen.

Vanuit deze optiek heb ik in de zomers van 2016, 2017, 2018 en 2019 gekozen voor een aantal lezingen uit het Bijbelboek Prediker. Alles heeft zijn tijd (hoofdstuk 3) – nu is het tijd om ermee verder te gaan. De zomerperiode leent zich daar goed voor.

Het rooster ziet er zo uit

zondag 24 juli	Prediker 7, 15-22	Lucas 11, 37-42
zondag 7 augustus	Prediker 9, 7-12	Lucas 11, 46-48
zondag 21 augustus	Prediker 11	Lucas 12, 22-26.31

U ziet hier ook evangelielezingen uit Lucas vermeld. Dit liturgisch jaar is een C-jaar, dat betekent dat het Bijbelboek Lucas aan de beurt is voor de evangelielezingen. Grote gedeelten uit hoofdstuk 11 en 12 hebben geen plaats gekregen in het leesrooster. Enkele van die "overgeslagen" passages zullen we nu naast Prediker horen.

En over onze openingspsalmen in deze drie kerkdiensten op het Loofhuttenfeest wordt het Hallel gereciteerd. Het Hallel is de naam voor de Psalmen 113-118. We zullen op de drie genoemde zondagen zingend met een gedeelte uit het Hallel openen.